

Valdkonna peamised poliitikakujundajad ja tegevuste elluviijad on Maaeluministeerium ning Rahandusministeerium koostöös teiste ministeeriumidega.

Üldeesmärk: Toimepiirkondade arengueelduste parem kasutus majanduskasvuks ja elukvaliteedi tõusuks vajalike hüvede kättesaadavus.

Tulemusvaldkonna lühianalüüs

Maapiirkonnas elab ja tegutseb pea kolmandik Eesti elanikkonnast. Ligi kolmandik maapiirkonnas tegutsevatest ettevõtetest tegelevad põllumajanduse, jahinduse, metsamajanduse ja kalandusega ning viiendik töötleva tööstusega (sh toiduaine- ja joogitööstus). Kokku pakub maapiirkond tööd 24%-le koguhõives osalejale, so 162 000 inimesele, kellest 71% on maa- ja 29% linnapiirkonna elanikud. 115 000-l maapiirkonnas elaval hõivatul asub põhitöökoht maapiirkonnas, 85 000-l linnalises asulas ja 6 100-l välismaal.

Tulenevalt primaarsektori hõive jätkuvast vähenemisest (primaarsektori hõivatute osatähtsus maa-asulates 2018. aasta 8,4%, 2017. aasta 10,0%, 2015. aasta 10,8%, 2012. aasta 11,7%, 2004. aasta 17,4%) sõltub maapiirkondade majanduslik areng ja jätkusuutlikkus üha enam maaettevõtluse mitmekesisusest, sh uute töökohtade kättesaadavusest ning tugevatest ja toimivatest kohalikest kogukondadest. Primaarsektoris hõive languse on tänaseks maa-asulates kompenseerinud tertsiaarsektor, kus hõivatute osatähtsus on ületanud juba üle poole kõigist maa-asulate sektoritest, olles 2018. aasta seisuga 61,4% (2017. aasta 59,8%, 2015. aasta 58,2%, 2012. aasta 56,7%, 2004. aasta 50,1%). Lisaks on suurenenud ka 20–64 aastaste tööhõivemäär maa-asulates 76,9%-ni (2017. aasta 76,1%, 2015. aasta 73,4%, 2012. aasta 70,5%, 2004. aasta 65,0%). Maamajandus ei ole pelgalt enam põllumajandus, see on tänaseks oluliselt mitmekesisem ning kasvanud on mittepõllumajandusliku sektori ning aktiivsete kohalike kogukondade roll maaelu kestliku arengu tagamisel.

Kuid kitsaskohaks on endiselt ebaühtlane territoriaalne areng. Eestis on piirkonniti elanike sissetulekud väga erinevad. Linnalises asustuspiirkonnas on elanike sissetulekud oluliselt suuremad võrreldes maapiirkonnaga. ESA andmetel on linnalise ja väikelinnalise asustuspiirkonna elanike aasta ekvivalentnetosissetulek 12 251 eurot, samas maalises asustuspiirkonnas oli sama näitaja 10 336 eurot ehk 18,5% madalam võrreldes linnaelanikega. Seetõttu tuleb üha enam toetuste rakendamisel ja sihtide seadmisel fookusesse võtta uute atraktiivsete töökohtade loomine, maapiirkonna ettevõtluse mitmekesisuse tagamine ning lisandväärtust loovate tegevuste ja valdkondade (nt biomajandus, ringmajandus, ökoturism, innovaatilised tootmisviisid, väärintatud toodete eksport jne) edendamine.

Samuti on maaelu kestliku arengu tagamisel prioriteediks noored ja põlvkondade vahetus, kuna elanike vanuselise struktuuri poolest iseloomustab maapiirkonda fakt, et tööturult vanuse tõttu välja langevate inimeste arv on suurem kui sinna sisenevate noorte arv. Kui linnapiirkonnas 20–40 aastaste elanike arvu osatähtsus vanusegrupi üldarvus kasvab, siis maapiirkonnas see kahaneb.

Indikaator	Tegelik 2016	Tegelik 2017	Tegelik 2018	Sihttase 2018
Tööhõive määr maapiirkonnas, % (vanusegrupis 20-64) Allikas: Statistikaamet	74,6	76,1	76,9	kasvab
Ettevõtlusaktiivsus maapiirkonnas (äriühingud 1000 elaniku kohta) Allikas: Statistikaamet	60	65	X ¹	kasvab

¹ Haldusreformieelse piirkonna jaotuse alusel andmetabelid lõpetatud, mistõttu 2018. aasta kohta teiste perioodidega võrreldavad andmed puuduvad.

Tulemuste analüüs

Piirkonnaspetsiifiliste Setomaa ja Peipsiveere arenguprogrammidega ning Mulgi Kultuuri Instituudi ja Võrumaa Instituudi arendustoetustega on elavdatud piirkonna ettevõtlust, väärtustades kohalikke kultuuripärandit. Setomaa ja Peipsiveere arenguprogrammide raames määrati piirkonna elujõulisuse edendamiseks 2018. aastal toetust 44-le projektile kogusummas 577 653 eurot. Peipsiveere arenguprogrammist toetati 22 projekti summas 295 843 eurot. Setomaa arenguprogrammi raames toetati 22 projekti summas 251 810 eurot. Lisaks eraldati Setomaa arenguprogrammi alla kuuluvale toetuskeemile „Noored Setomaale“ 30 000 eurot, mille eesmärk on kindlustada piiriäärsete valdade püsiasustus ja aidata kaasa Setomaa elanike arvu suurenemisele. Eesti maaelu arengukava (MAK) 2014–2020 LEADER meetme rakendamise suunati 2018. aastal kogukondade juhitud kohaliku arengu toetuseks 17,23 mln eurot (858 projekti), majandustegevuse mitmekesistamiseks maapiirkonnas mittepõllumajandusliku tegevuse suunas määrati investeeringute tegemiseks toetusi kogusummas 5,7 mln eurot (77 projekti).

2018. aastaks maaelu ja regionaalarengu valdkonnas kavandatud MAK 2014–2020 tegevustest on enamuse ellu viidud, meetmete taotlusvoorud toimunud ja toetused määratud.

Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi 2014–2020 rakenduskava meetme „Kogukonna juhitud kohaliku arengu strateegia rakendamine” raames on 2018. aasta lõpu seisuga projektidele toetust määratud kogusummas 11 762 593 eurot.

Peamised kitsaskohad, mis takistasid tulemuste saavutamist

Olulisi takistusi maaelu ja regionaalvaldkonna tegevuste elluviimisel 2018. aastal ei esinenud.

Tulemusvaldkonna detailse täitmise infoga saab tutvuda aadressidel:

<http://www.fin.ee/regionaalareng-ja-poliitika>

<http://www.agri.ee/et/ministeerium-kontakt/maaeluministeeriumi-arengu-ja-tegevuskavad>

<https://www.agri.ee/et/eesmargid-tegevused/eesti-maaelu-arengukava-mak-2014-2020/seire-ja-hindamine>

Tulemusvaldkond: PÕLLUMAJANDUS JA KALANDUS

Valdkonna peamine poliitikakujundaja ja tegevuste elluviija on Maaeluministeerium koostöös teiste ministeeriumidega.

Üldeesmärk: Eestis on elujõuline konkurentsivõimelise põllu- ja kalamajandusega maapiirkond, mis tagab ohutu toidu ja tarbijate rahulolu.

Tulemusvaldkonna põllumajandus ja kalandus lühianalüüs

Võrreldes teiste Euroopa Liidu liikmesriikidega on Eesti elanike keskmine oodatav eluiga madalam ning suremuse ja haigestumuse näitajad kõrgemad. Kõnealuste näitajate halvenemisel võib ohtu sattuda Eesti riigi kestlikkusele. Inimese hea tervisliku seisundi tagamiseks on ühtviisi tähtis nii ohutu ja kvaliteetse toidu kättesaadavus kui ka võimlus teha teadlikke toitumisvalikuid. Samuti on oluline tegur ohutu ja kvaliteetse sööda olemasolu loomade hea tervisliku seisundi ning inimesele ohutu loomse toidu tagamisel. Maaeluminister kinnitas mikroobide antibiootikumiresistentsuse vähendamise tegevuskava aastateks 2019–2023 veterinaarmeditsiini valdkonnas ning on alustatud selle rakendamist.

2018. aastal ei diagnoositud Eestis ühtegi sigade Aafrika katku (SAK) puhangut kodusigadel. Metsseajuhtumid vähenesid ja pigem oli tegu antikehapositiivsete leidudega, viiruse ringluse vähenes.

Epideemiate ja loomataudide ohuks valmisoleku suurendamiseks on välja töötatud tauditõrjeprogrammid ja valmisolekukavad, mille alusel on viidud läbi õppusi, et tagada nii riigisüsteemide kui ka põllumajandussektori valmisolek häda- ja eriolukordadeks. VTA viis läbi kaks SAK õppepäeva jahimeestele.

Eestis on põllumajandusmaad umbes miljon hektarit. Taasiseseisvumise järgselt on hoonete ehitamise või teede rajamise tõttu põllumajanduslikust kasutusest välja läinud 11 000 ha põllumajandusmaad. Põllumajandusmaa ja mullastik on taastumatu ressurss, mille kaitse loob eeldused põllumajandustoodangu konkurentsivõime ja toidujulgeoleku tagamiseks. Eesti kliimas aitavad toidutootmist tagada korras maaparandussüsteemid, mis on riskijuhtimise vältimatuks instrumendiks, kuna toimivad kuivendussüsteemid suurendavad põllumuldade viljakust ja seeläbi ka saagikust. Kuivendatud põllumajandusmaa osakaal on umbes 50%.

Nii loodusressursside olukord, kliimamuutused kui ka laiem ühiskondlik ootus eeldab, et toidu tootmisel arvestatakse keskkonnaga – põhja- ja pinnavesi oleks heas seisus, maa- ja mullakasutus tasakaalustatud ja jätkusuutlik, liigid ja elupaigad säilinud, ohud inim- ja loomatervisele ära hoiatud, maastikud mosaiiksed ning kliimamuutuste mõjuga arvestatud.

Keskonnahoiu täiendavaks tagamiseks soodustatakse põllumajanduses keskkonnasäästlike majandamisviiside kasutuselevõttu ja jätkuvat kasutamist, muuhulgas ka Euroopa Liidu Ühise põllumajanduspoliitika (ÜPP) toetuste abiga. Pea kogu põllumajandusmaa on seotud nõuetele vastavuse süsteemiga, mis tagab, et toetusi saaksid täies mahus need taotlejad, kes järgivad keskkonnakaitse, loomade heaolu tagamise, rahva-, looma- ja taimetervise kaitse ning põllumajandusmaa heas korras hoidmise nõudeid.

2018. aasta ilmastik ei soosinud põllumajandustootjaid – sademete puudus mõjutas peamiselt taimekasvatust, seejuures toodeti rohusööta ühe looma kohta hinnanguliselt viiendiku võrra vähem kui eelmisel aastal. Võrreldes 2017. aastaga vähenes kogutoodangu väärtus 3%, peamiselt teravilja ja rapsi saagikuse vähenemise tõttu, mis oli viimase 10 aasta üks madalaimatest. Koguliselt saadi teravilja ja rapsitoodangut keskmiselt ligikaudu kolmandiku võrra vähem kui eelneval aastal. Samal ajal tõusid taimekasvatussaaduste hinnad ligikaudu 16%. Aasta lõpu seisuga suurenes veiste ja sigade arv, vähenes aga piimalehmade, lammaste ja kitsede ning lindude arv. Loomakasvatustoodangu maht oli 5% võrra suurem kui 2017. aastal, kuna tapaloomade (v.a veised) ja lindude eluskaal ning piimatoodang (piimakuse kasvu arvelt) kasvasid, kuid munatoodang vähenes. Samal ajal vähenesid tootjahinnad keskmiselt 5%. Loomakasvatustoodangu väärtuse vähenemist alushinnas mõjutasid erakorralised toetused, mida 2017. aastal maksti ligikaudu 23,6 miljonit eurot, kuid 2018. aastal oluliselt vähem – 7,1 miljonit eurot (piimalehma kasvatamise otsetoetust, ute ja ammlehma kasvatamise täiendavat üleminekutoetust). 2018. aastal määrati tavapäraseid tootmistoetusi (va investeeringuteks) põllumajandussektorile 11,7 miljonit eurot, mis moodustab lisandväärtusest faktorhinnas 64%. Tööjõutootlikkus (15,8 tuhat eurot aastatööjõu ühiku kohta) on küll madalam kui 2013. aasta rekordtase (18,9 tuhat eurot), kuid võrdluses 2016. aasta väga madala näitajaga (9,4 tuhat eurot) põllumajandustootjatele 2018. aastal arvestatavat sissetulekut tagav suurusjärg.

2018. a suurenes mahepõllumajandusliku maa pind võrreldes 2017. aastaga 5%, mis kokku moodustab üle 210 000 hektari. Võrreldes 2017. aastaga suurenes mahepõllumajandusliku maa pind üle 10 000 ha. Mahepõllumajanduse registrisse oli seisuga 31.12.2018 kantud 1949 ettevõtet. Võrreldes eelmise aastaga suurenes mahepõllumajandustootjate arv 61 võrra ehk 4%.

Kalamajanduse konkurentsivõime edendamisel on üheks peamiseks instrumendiks Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi rakenduskava 2014–2020 elluviimine. EMKF rakenduskava elluviimiseks valitud 24-st toetusmeetmest on 2018. aasta lõpu seisuga taotlusvoorud toimunud 23-s meetmes. Vesiviljelusalade potentsiaali suurendamise meetme avamise vajadus ei ole selge, sest senini puudub kindlus, et leidub vesiviljelusettevõtteid, kes on valmis investeerima kasvanduse rajamisse mõnel vesiviljeluseks sobival alal, kui toetusmeetme abil vajalik infrastruktuur seal välja arendatakse. Käimasoleva finantsperioodi EMKF rakenduskava ligikaudu 129 miljoni suurusest eelarvest, mida saab kasutada 2023. aasta lõpuni, on 2018. aasta

lõpu seisuga määratud toetust 52,5% ja toetusena välja makstud 27,6% eelarvest. Rakenduskava elluviimisel on peamine rõhk kalapüügi- ja vesiviljelustoodetele lisandväärtuse andmise ja kalandussektoriettevõtete energia- ja ressursisäästlikkuse toetamisel. Samuti pööratakse olulist tähelepanu rannakalanduse arendamisele kogukondlikult juhitava kalanduspiirkondade kohaliku arengu strateegia rakendamise toetusmeetme kaudu.

Indikaator	Tegelik 2016	Tegelik 2017	Tegelik 2018	Sihttase 2018
Netolisandväärtuse juurdekasv aastas keskmiselt tööjõu ühiku kohta ^[1] (eelnenud aastaga võrreldes) põllumajanduses, % Allikas: FADN (2017 andmed 2018. a tegelik 2019 IV kv)	-24,4%	+210%	Selgub 2019. a lõpus	3,0%
Kalanduse lisandväärtus töötaja kohta ^[1] , EUR Allikas: ESA (2017 andmed 2018.a tegelik 2019 IV kv)	21 694	24 593	Selgub 2019. a lõpus	21 100

¹ netolisandväärtus kujuneb sissetuleku ja kulutuste vahena.

Tulemuste analüüs

2018. aastal maksti otsetoetuseid ja üleminekutoetuseid kokku 153 mln eurot, erakorralist toetust talivilja kasvatajatele 1,3 mln eurot ning erakorralist toetust kartuli ja avamaaköögivilja kasvatajatele 0,5 mln eurot.

Loomatervise olukord Eestis 2018. aastal võrreldes 2017. aastaga oluliselt ei muutunud, SAK puhanguid kodusigadel 2018. aastal ei olnud. Endiselt on seakatkust puutumata Hiiumaa, mis jääb I tsooni ehk nn puhveralasse. Jätkusid tegevused loomapidajate ja jahimeeste teadlikkuse tõstmiseks SAK-ga seonduvatest bioohutusnõuetest ja erinevad seired haigustekitajate olukorra monitoorimiseks.

Esiolgu õiguslikud regulatsioonid väärtusliku põllumajandusmaa kaitseks on välja töötatud ja esitati Riigikogule maaelu ja põllumajandusturu korraldamise seaduse muutmise seaduse eelnõuna (735 SE) 2018. aastal. Eelnõu menetlus Riigikogus katkes pärast selle esimest lugemist. Maaeluministeriumil on kavas täiendatud eelnõu esitada Riigikogule 2019. aasta lõpuks.

1. jaanuaril 2019 jõustus 2018. aasta maikuu vastu võetud maaparandusseadus, mis reguleerib maaparandussüsteemide rekonstrueerimist ja ehitamist ning olemasolevate süsteemide hoidu ja toimimist. Seadus kohustab maaomanikke maaparandussüsteeme korras hoidma, sest ühel süsteemi osal hoiu tegemata jätmise mõjutab teiste kinnisasjade omanikke. Seadusega muudeti ka maaparandusühistute juriidilist vormi. 2018. aastal võeti vastu suurem osa maaparandusseaduse rakendusakte.

Põllumajandussektori sissetulekute stabiilsust aitavad hoida erinevad ÜPP otsetoetused. ÜPP maaelupoliitika toetuste abil saab tasakaalustada põllumajandustootmisega kaasnevat keskkonnamõju. 2018. aastal hõlmasid põllumajanduskeskkonna toetused üle poole põllumajandusmaast. Heast keskkonnaseisundist sõltub Eesti kui atraktiivse elukeskkonna maine ning siin toodetud kodumaise toidu kuvand. 2018. aasta oli seitsmeaastase programmiperioodi viies aasta, mille tõttu suuri muudatusi meetmete rakendamises ei tehtud, ent avati üks uus toetus ning väga kuuma ja kuiva suve tõttu kohandati mõne toetuse reegleid.

2018. aastast saavad nitraaditundlikul alal tegutsevad põllumehed taotlema MAK 2014–2020 piirkondlikku veekaitse toetust. Huvi toetuse vastu on esimesel aastal olnud tagasihoidlik, taotlejate arv jäi alla kümne. Selle põhjuseks võib olla asjaolu, et põllumehed vajavad Eesti ühes intensiivsema põllumajandusega, kuid nõrgalt kaitstud põhjaveega piirkonnas maakasutust suunavate tegevustega harjumist. Nii 2018. kui ka 2019. aastal on Maaeluministerium korraldanud mitmeid keskkonna infopäevi, millest enamuse on moodustanud just veekeskkonna

infopäevad põllumajandustootjatele. Infopäevade eesmärgiks on põllumajandustootjate keskkonnateadlikkuse tõstmine.

2018. aasta oluliseks tegevuseks oli koostöös MTÜ Eesti Aiandusliidu ja Eesti Maaülikooliga leida lahendusi vähe levinud kultuuride taimekaitse vajadustele, vältimaks erakorraliste lubade väljastamist taimekaitsevahendite kasutamiseks, mille kasutus on tavaolukorras keelatud. Koostöö tulemusena on Eesti turule lubatud uus toimeaine ning laiendatud on mitme toote kasutusala. Olulist tähelepanu pöörati, koostöös Eesti Kutseliste Mesinike Ühingu ja Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoja esindajatega, ennetus- ja teavitustööle taimekasvatuse ja mesinduse valdkonnas. Varasema vastandumise asemel on paranenud suhtlus ja koostöö kõigi osapoolte, nii mesinike – põllumeeste kui ametnike vahel.

Peamised kitsaskohad, mis takistasid tulemuste saavutamist

Mesindussektori jätkusuutlikkuse seisukohalt olulise Ameerika haudmemädaniku tõrjeprogrammi koostöös sektoriga siiski välja ei töötatud, kuna sektoril puudub üksmeel vabatahtliku programmi väljatöötamise vajalikkuse osas. Küll teostati 2018. aastal VTA poolt Ameerika haudmemädaniku (AHM) seiret 227-s mesilas.

Taimekaitse valdkonnas on Eesti kohustuste täitmist EL koostöös ja taimekaitsevahendite säästva kasutamise tegevuskavas loetletud tegevuste ellu viimist osaliselt takistanud ebapiisav tööjõud, mistõttu ei ole taimekaitsevahendite ja toimeainete hindamisel suudetud tähtaegadest kinni pidada.

Vesiviljelussektori konkurentsivõimet pärsib üheltpoolt vesiviljelusettevõtete omavaheline nõrk koostöö ning vastuseis uutele arengutele, mis on osaliselt tingitud sektori ettevõtete vähesest finantssuutlikkusest. Teiselt poolt takistab sektori arengut riiklikul tasemel valitsev ebaselgus merevesiviljeluse arendamiseks vajalike hoonestus- ja vee erikasutuslubade saamise võimalikkusest.

Tulemusvaldkonna detailse täitmise infoga saab tutvuda aadressidel:

<http://www.agri.ee/et/ministeerium-kontakt/maaeluministeeriumi-arengu-ja-tegevuskavad> ;

<http://www.agri.ee/et/eesmargid-tegevused/euroopa-merendus-ja-kalandusfond-emkf-2014-2020> ;

<http://www.agri.ee/et/eesmargid-tegevused/eesti-maaelu-arengukava-mak-2014-2020>